

SÁRKÖZI RÉKA

Középkori királyavatási ordók

Az emberek a történelem kezdete óta úgy gondolták, hogy a társadalom eredete szent. Abban a meggyőződésben éltek, hogy közösségüket meghatározott helyen és időben, bizonyos rítusok szentelik meg. Hitték, hogy első uralkodójuk félisten volt, aki hatalmát az istenektől nyerte. Így az uralkodó jelentette a kapcsolatot a magasabb rendű szféra és a földön élő ember között. A hatalom az uralkodó által válik megszenteltté, s az uralkodó eszköz lesz abban a folyamatban, amelynek során az uralkodó kapcsolatba kerül a szenttel, vagyis Istennel. A kapcsolat által az uralkodó személyét is szentnek tekintették.

Azért volt (és még ma is) szükség erre a kapcsolatra, mert az embernek eredendően az anyagiak mellett lelki szükségletei is vannak. Lelki egyensúlyának megőrzéséhez szükséges, hogy mint az egyén és mint a közösség tagja, a tőle független erő és valóság felé forduljon, amely megvilágítja létezése értelmét. Ezért keresi már az emberiség kezdetétől fogva a kapcsolatot a transzcendens, égi világgal.

A világ, mint egészében uralkodó szabályosság, rend tükröződik az emberi közösségek törvényeiben, életében is. A szent és a politika területén is két világ különül el, az isteni és az előzőnek a tükörképe, az emberi. A középkori gondolkodás szerint az emberek közösségét az isteni rendnek megfelelően kell vezetni, kormányozni. Ez biztosítja a közösség fennmaradását, helyes működését.¹

Az uralkodó a politikai hatalom képviselője, őbenne testesül meg a kormányzati elv, ő a közösség megmaradásának biztosítója. A középkori gondolkodás különbséget tett hatalom és méltóság között. A hatalom gyakorlását bárki megszerezhetette, akár erőszak árán is, de méltóság csak annak az uralkodónak járt, akit megfelelő egyházi szertartás keretein belül azzal felruháztak. Az uralkodók méltóságrendje a római püspök által megkoronázott frank királynak, Kis Pippinnek köszönhe-

¹ Molnár Tamás: *A hatalom két arca: Politika és szentség*. Bp., 1992, 86–89. p.

tően a Bizánctól függetlenné vált Nyugat-Európában fejlődött ki.² A hatalom szent eredetében való hitet újra és újra meg kellett erősíteni. Erre a célra bonyolult szertartások, rítusok szolgáltak, amelyek precízen kidolgozott jelképrendszerekből és szimbólumokból tevődtek össze. A szertartásrend, az ordó, olyan cselekedetek sorozata, amelyek során az egyházi főméltóság, illetve annak helyi képviselője, a közösség által megválasztott, az uralkodásra méltónak talált személyt a megszentelt hatalommal és jelképeivel felruházza.

A X. század végére kialakult Karoling-hagyományú ordó a francia és a német kutatóknak köszönhetően ma a legismertebb.³ A szász dinasztia a frank eredetű szertartást vette át, de némi változtatással.

Maga a koronázási aktus részecselekmények sorozatából tevődött össze.⁴ A részecselekmények közé tartozott az, amit szorosabb értelemben választásnak neveznek, továbbá egyházi és világi hatalomátruházó cselekmények együttese a felkenésben és a koronázásban, valamint az uralkodói jelvények átadása. Az avatás fő részei egyforma jelentőséggel bírtak, egyik sem hiányozhatott.

A jelképes választás, az acclamatio, amikor a nép közfelkiáltással jelzi, hogy elfogadja az uralkodásra kijelölt személyt. A X–XI. század fordulóján a szertartások középpontjában az uralkodó szent olajjal való felkenése állt, maga a megkoronázás csak később kapott központi szerepet. Az olajjal való felkenés az Ószövetségből eredt. A keresztény hitben a püspökök a Krisztus földi életében kiválasztott apostolok utódai. Az olajjal való felkenés szertartása a papok, püspökök felszentelésének éppúgy része, mint a királyok avatásának. Mivel a király hatalmának az egyházi rendben a püspök felel meg, így az állami-egyházi szervezetben a király a püspökhöz hasonlóvá válik.

A Karoling idők óta a királyavatásra és a püspökszentelésre nem a kereszteléskor használt katekumenek olaját, hanem külön erre a célra szentelt olajat használtak. A felkenés által az uralkodó a püspökhöz ha-

²Dümmerth Dezső: *Az Árpádok nyomában*. Bp., 1997, Panoráma, 132. p.

³Dümmerth: i. m. 165. p.

⁴Gerics József: *Egyház, állam és gondolkodás Magyarországon a középkorban*. Bp., 1995, 121. p.

sonlóvá válik, így érthető, hogy az uralkodó is megkülönböztető jelvényt kap.

A szertartás része volt még a koronaátadás, mely a független uralkodói méltóság elnyerését szimbolizálta. A korona jelentősége abban áll, hogy konkrét méltóság, a királyi méltóság birtoklását fejezi ki azáltal, hogy az egyházi főméltóság kezéből kapja az uralkodó a koronát. Ez jelképezi azt, hogy ő Isten „kedveltje”, kiválasztottja, aki méltó a korona viselésére.

Az egyházi szertartással felavatott uralkodó a korai középkor szemlélete szerint egyben szuverén uralkodó is, aki a hatalomnak közvetlen isteni átruházása következtében más földi uralkodóktól nem függ.

Az egyre fontosabbá váló különböző koronaformáknak a középkor politikai világmésképeben szimbolikus jelentőségük volt. Az egyik koronaforma, az abroncskorona, egészen Nagy Konstantinig vezethető vissza. A császár-, illetőleg a királyavatás jelvényeként a korona Nyugaton először Nagy Károly 800-ban végbement római koronázása alkalmával jutott szerephez, formáját tehát ez az aktus határozta meg.

A koronaformában 870 táján változás következett be. Az ún. liliumkoronának fokozatos érvényre jutása ellenére az abroncskorona Itáliában a római hagyományok hatása alatt továbbra is használatban maradt. Nagy Ottótól, a császárság megújítójától kezdve, a szász dinasztia tagjainál is meghonosodott, a XI. század elejétől pedig némileg zárttá válva kizárólagos császárkorona lett.

Az évszázadok folyamán többféle királyavatási ordó alakult ki, de a kisebb-nagyobb eltéréseket leszámítva, ezeknek az alapja ugyanaz.

Maga a koronázási szertartás egyházi aktus volt, misével egybekötve és a koronázásra jogosult főpap vezetésével zajlott. Magyarországon mind a felkenésnek, mind a koronázásnak a joga az esztergomi érseket illette meg. A főpap intelmet intézett az uralkodóhoz, melyben kifejezte, hogy a szent kenetet, a királyi jelvényeket az anyaszentegyháztól kapja, és figyelmeztette, hogy hatalmát Isten kegyelméből nyerte azért, hogy a népet a földi életben kormányozza. Egyben felszólította az uralkodót arra is, hogy tisztelje az egyházat és őrizze meg annak szabadságát. Az intelem után az uralkodó letérdelt és kezét az Evangéli-

umra téve letette az esküt az igazság és béke védelmére, majd megcsókolta a keresztet.⁵

A Bibliára való felesküvés a kora középkor óta napjainkig szokásban maradt, szakrális részmozzanat. Ez ma is élő szokás például az Egyesült Államokban, amikor az újonnan választott elnök a beiktatásakor a Szentírásra esküdve ígéretet tesz, hogy az alkotmány előírásait megtartja. Ezt követően az uralkodó, kifejezve Isten előtti alázatát és törvényei iránti engedelmességét, leborul az oltár elé, miközben a püspökök elimádkozzák a mindenszentek litániáját. Majd a főpap a püspökszentelésnél használt szent olajjal felkeni az uralkodót.

Ezután következett a megszentelt, hatalmat jelképező korona átadása és általa az uralkodó a főpaphoz hasonlóvá vált. A korona helyett a korai frank királyok idejében a királyi hatalmat az uralkodók hosszú haja szimbolizálta egészen 751-ig. Nagy jelentőséggel bírt még a királyi lándzsa, mely szinte minden állam uralkodói jelvényei között megtalálható volt.⁶

A franciáknál a szertartást kiegészítette még az a mozzanat, amikor a felkenés által az isteni hatalomban részesült uralkodó a templom előtt összesereglett betegek fejét kezével érintette. Ugyanis a XI. századi hiedelem szerint az uralkodó keze gyógyító kéz volt.

A történelem során a politika, az állam, a társadalom és annak intézményei egyre inkább elvilágiasodtak. A szent hatalomba vetett hit fokozatosan veszít jelentőségéből. Azáltal, hogy a XIX–XX. századi kormányzatok a jelennel és a jövővel vannak elfoglalva, a múlt jelképes cselekményei feledésbe merülnek. Ennek ellenére, azok az országok, amelyek ha formálisan is, de megőrizték a királyság államformáját, továbbra is gyakorolják a szent mozzanatot, mint például Angliában és a skandináv államokban.

Hazánkban, Magyarországon, az utolsó királyt, IV. Károlyt, az első világháború idején, 1916. december 30-án a már említett ordo alapján koronázták meg.

⁵ Reisner Ferenc: *Csernoch János hercegprímás és IV. Károly*. Bp., 1991, 32–40. p.

⁶ G. Duby-Mandron: *A francia civilizáció ezer éve*. Bp., 1975, 134. p.